

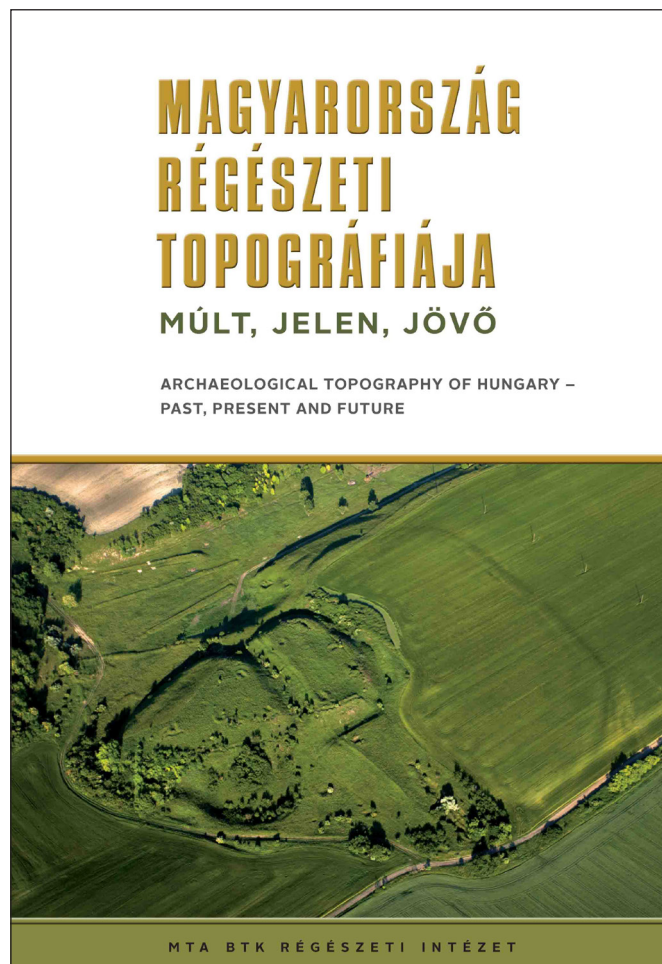
MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA. MÚLT, JELEN, JÖVŐ

SIMON BENCE

A 2015. május 11-13. között zajlott „Magyarország régészeti topográfiája. Múlt, jelen, jövő” c. konferencián elhangzott előadásokból született kötet tudományos igényű, színvonalas, számos kutatási irányt bemutató munka. Benkő Elek a kötet bevezetőjének is szánt tanulmányában kifejezi, hogy a modern lelőhelyfelderítés, -nyilvántartás és -kutatás „a régészettudomány belső fejlődése és tudományos kérdései, valamint a beruházási és örökségvédelmi szempontok számára alapvető jelentőségű”. Ezzel rámutat arra, hogy a régészeti topográfiai kutatás nem lehet a szakma számára öncélú, hanem egyéb tudományterületek művelői és a társadalom felé is nyitottságot kell mutatnia. Nemcsak a konferencia hallgatósága, hanem az elhangzott előadások is ezt a hozzáállást tükrözik, hiszen számos tanulmány született az interdiszciplinaritás és az örökségvédelem jegyében.

A szerkesztők az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézetének munkatársai, Benkő Elek, Bondár Mária és Kolláth Ágnes a kötetben 36 tanulmányt közölnek a szerzők vezetéknévét ábécé sorrendben követve. Bár a konferencián nem voltak szekciók, az elhangzott előadások témaválasztása meglehetősen sokrétűnek bizonyult és az elkészült kötet áttekinthetőségét szakmai szempontból talán könnyíthette volna a közölt tanulmányok tematikus rendezése, amit az ismertetés során elengedhetetlennek találtam megjegyezni. A kötetben megjelenő cikkeket négy nagy témakörbe lehetett sorolni. A régészeti topográfiai munkák kutatástörténetét a közérdekű régészeti topográfia (örökségvédelem, közhiteles nyilvántartás) témájába tartozó tanulmányok ismertetése követi. A harmadik a kutatási módszertan, míg az utolsó az esettanulmányok, anyagközlések, és komplex topográfiai tanulmányok változatos köre.

A konferencia és a kötet címében megjelenő „múlt–jelen–jövő” több síkon kapcsolja össze a topográfiai kutatásokat, hiszen a múlttal foglalkozunk, az elődök munkájából táplálkozunk és jelenünk határozza meg a közgondolkodás régészetről alkotott képét és a tudomány jövőjét. Ha a hazai régészeti topográfia történetében egy fontos múltbeli eseményt kell kiemelni, akkor az kétségtelenül az MRT (Magyarország Régészeti Topográfiája) program megindulása. A lelőhelykataszterezési munkálatok országos szintű, szisztematikusnak tervezett lebonyolításában kiemelt szerep jutott a Magyar Tudományos Akadémián létrejött Régészeti Kutatócsoportnak, de az elindítás terén talán annál is több az 50-es évek végi, 60-as évek eleji

Magyarország régészeti topográfiája. Múlt, jelen, jövő
Szerkesztette: Benkő Elek, Bondár Mária, Kolláth Ágnes
Budapest, Archaeolingua – MTA BTK Régészeti Intézet, 2017

Nyelv: magyar és angol

Keménykötés

Terjedelem: 572 oldal, színes képekkel

ISBN 978-963-9911-98-7

szocialista tudományirányításnak. A topográfiai program létrehozása körüli „legendák” és a munka történetét, előzményeit Bondár Mária foglalta össze, izgalmas, korabeli dokumentumok feltárásával. Tanulmánya mellé illeszthetőek a megyei régészeti topográfiai munkálatok történetét ismertető közlések Istvánovits Eszter – Szócs Péter (Felső-Tisza vidék), K. Németh András (Tolna megye), Kovács Gyöngyi – Csányi Marietta – Tárnoki Judit (Tiszazug, Jász-Nagykun-Szolnok megye), Szatmári Imre (Békés megye) tollából. Némileg kilóg közülük, mégis szervesen kapcsolódik hozzájuk Feld István és Terei György összefoglalása a vártopográfiák kutatástörténetéről, illetve Gömöri János tanulmánya a magyarországi iparrégészeti kataszter történetéről és megvalósulásáról. A tanulmányok részletesen kitérnek a főbb kutatókra, sőt néhány esetben a szakmán kívüli lelkes, a régészekkel együttműködő amatőrök nevét is megadják (K. Németh A. tanulmánya) éreztetve, hogy a régészeti topográfia közösségi érdeklődésre is számot tart. A jelent és a jövőt illetően azonban nem maradéktalanul pozitív a tanulmányok íróinak hozzáállása rámutatva a módszertani, intézményi és pénzügyi hiányosságokra, nehézségekre is. A választ talán Istvánovits Eszter és Szócs Péter cikkben ismertetett országhatárokon átívelő programja adja, amelyet Európai Unió pályázatból egy hazai és román múzeum közreműködésével végeztek.

A közösség érdekében végzett topográfiai munkákba és a közhiteles nyilvántartás problémáiba engedtek betekintést Reményi László, Tankó Károly és Visy Zsolt cikkeikben. Reményi László tanulmányában részletesen mutatta be a szakmai és a jogi kérdések viszonyát és javasolta, hogy a topográfiai munkák eredményeit digitális térben, egységes központi rendszer szerint, az örökségvédelmi törvényekkel összhangban lehessen közzétenni. A már működő közhiteles nyilvántartásban rejlő pontatlanságokra és az ismert régészeti lelőhelyek újbóli állapotfelmérésére helyezte a hangsúlyt Tankó Károly, ráirányítva a figyelmet a településrendezéssel összefüggő örökségvédelmi hatástanulmányokban rejlő, költséghatékony terepi munkákra, mint a központilag szervezett topográfiai programok alternatívájára. Visy Zsolt a pannoniai római limes világörökségi nevezésével kapcsolatos hazai térképezés módszereit, problémáit tekintette át tanulmányában kitérve a roncsolásmentes kutatások jelentőségére a kutatási programban.

A közhiteles régészeti nyilvántartás törzsét azokban a megyékben, ahol futott, főként az MRT program adatai adják, de hogy miként történt az adatfeldolgozás, annak a szakma számára eddig ismeretlen munkafolyamatait vázolta fel különösen értékes tanulmányában Kvassay Judit. Az örökségvédelemmel és nyilvántartással még szoros kapcsolatban áll, de már a módszertan irányába vezet Mesterházy Gáborék több szerzős cikke, amelyben a prediktív modellezés lehetőségeit vizsgálták eltérő domborzatmodellek alkalmazásával. Holl Balázs cikke a régészeti lelőhely határainak különböző szempontú megállapítására tett javaslatot számos izgalmas példa alapján. Hozzá hasonló megállapításokra jutott Tolnai Katalin, kibővítve a lelőhelyek problémakörét a nyilvántartás és térbeli vizsgálatok irányába. A kiterjedésen túl a lelőhelyek keltezhetőségének lehetőségeit vizsgálta, és azok újra ellenőrzésére hívta fel a figyelmet Masek Zsófia az alföldi szarmata lelőhelyek kapcsán. Stibrányi Máté tanulmányában amellet érvelt, hogy a terepbejárás, geofizika és légifotózás együttes alkalmazása kell, hogy meghatározza a 21. század topográfiai anyaggyűjtését, amely összetett kapcsolatok feltárásával teheti lehetővé a fent vázolt problémák hosszútávú megoldását.

Szabó Máté cikke a nem romboló lelőhelyfelderítési módszereket követve, a légirégészet helyét vizsgálva, javaslatot fogalmazott meg egy protokollok mentén felépítendő egységes légifotó lelőhely adatbázis felállításáról, amelynek egy lehetséges példáját és hasznosulását Bertók Gábor és Gáti Csilla mutatta be a kötetben. A légifotókon is előforduló, egyedi örökségvédelmi értéket képviselnek a történelmi korú utak és halmok, amelyek egyedi kutatási módszertanának lehetőségeit és nyilvántartását az előbbieket esetében Szilágyi Magdolna, az utóbbiaknál pedig Bede Ádám, illetve a „Yamnaya Impact Project” résztvevőinek csapata részletezték. Különböző roncsolásmentes lelőhelyfelderítési módszer eredményét az ELTE munkatársai az ókori Brigetio katonavárosa kapcsán ismertették.

A hazai kutatás sajátossága, elsősorban a technikai feltételek szűkössége miatt, hogy módszertanilag egyelőre kevés hangsúlyt kaptak a régészeti szempontból nehezen kutatható területek (erdők, vizenyős területek, vizek) topográfiai szempontú vizsgálatai. Emellett hiány mutatkozik a lelőhelyeken kívüli, a tájhasználattal, például az intenzív mezőgazdasági műveléssel összefüggő „off-site” leletanyag elemzése terén is. Sajnos a fenti témákra csak utalások találhatóak a módszertani témájú cikkeikben, de ahogy utal-

tunk rá, ez a hazai kutatás sajátossága, így ez nem von le a tanulmányok értékéből, de véleményem szerint a jövőben nagyobb energiákat kell mozgósítani a fent vázolt témák kutatási módszertanának kidolgozására.

Az esettanulmányok, anyagközlések a topográfiai kutatások összetettségére és különböző aspektusaira mutatnak rá. A lelőhely szintű, mikroregionális, vagy egy-egy település közigazgatási területének terepbejárásából levonható tanulságokat összegezte Berta Adrián (Ludasi-tó), Knípl István (Hajós és Császártöltés), Pető Zsuzsa (Szendrői-medence), Vizi Márta (Ete mezőváros) cikkében. Régi ásatási anyag feldolgozásából nyert új információt közölt az őskori megtelepedésre vonatkozóan Szilas Gábor és Tóth Farkas Márton. Az ásatási leletanyag mellett a régészeti lelőhelyről származó fémanyag térbeli szóródását mutatta be anyagközlésében Ilon Gábor, illetve Lassányi Gábor és Zsidi Paula. Topográfiai értékű történeti forrásokra, kéziratokra, térképekre és az azokból nyerhető információra irányították rá a figyelmet Máté Gábor, Szende László és a Saláta Dénes – Krausz Edina – Pető Ákos szerzőtrió tanulmányaikban. Összetett, elsősorban a településhálózat és tájhasználat gazdasági, társadalmi aspektusaira is reflektáló, a középkort érintő topográfiai munkákat közölt a kötetben Bálint Marianna, Stibrányi Máté és Zatykó Csilla, bemutatva, hogy a lelőhelyazonosítástól miként lehet a változatos régészeti és történeti források használatával történeti folyamatok és tendenciák rekonstrukciójáig eljutni.

Össességében elmondható, hogy a konferencia előadásaiból szakmai szempontból színvonalas tanulmánykötet született, külön szerencsés, hogy színes ábrákkal tudták megjelentetni. A cikkek alapvetően a problémák irányából közelítik a topográfiai kérdéseket, kitérve a lelőhely fogalmára, az azonosítás, nyilvántartás és értelmezés lehetőségeire, bemutatva a forrásértékű anyagok széles körét is. A tanulmányok elérik céljukat, a vélemény- és szemléletformáló gondolatok új irányokat, hangsúlyokat jelölnek ki a szakma és a társadalom számára a hazai régészeti topográfiai kutatás jelenére és a jövőjére vonatkozóan egyaránt.